

Posudek na disertační práci Mgr. Lucie Chlumské *Překladová čeština a její charakteristiky*

Doc. Mgr. Václav Cvrček, Ph.D.

Předloženou disertační práci Mgr. Lucie Chlumské *Překladová čeština a její charakteristiky* bychom mohli označit za poměrně typickou ukázkou interdisciplinárního výzkumu. Vzala si za cíl skloubit poznatky moderní translatologie a korpusové lingvistiky v oblasti, která dosud nebyla v takovémto rozsahu a pomocí zvolených metod na češtině zkoumána: charakteristické odlišnosti mezi jazykem překladů a jazykem českých textů, které vytvářejí čeští autoři.

Jako práce interdisciplinární se pochopitelně musela potýkat s tím, že v obou z výchozích oborů – translatologii a korpusové lingvistice – byly položeny jen částečné základy podobného výzkumu. Předpokládalo to jednak detailní seznámení se s dosavadní literaturou, která je soumězná s řešeným tématem v obou disciplínách, a dále pak operacionalizaci translatologických výzkumných otázek/problémů v termínech korpusové lingvistiky. Dokladem toho, že autorka orientaci v problému zvládla, je poměrně rozsáhlý soubor použité literatury, který zahrnuje z obou disciplín nejmodernější studie týkající se tématu.

Práce je členěna do 4 kapitol. Po úvodním nastínění výzkumného problému se v 2. kapitole autorka věnuje poměrně podrobně popisu vývoje přemýšlení o specifikách překladového jazyka (včetně studií korpusového zaměření, které ovšem nebyly dosud prováděny na češtině). Podává tak přehledný popis výzkumného kontextu, do něhož je práce zasazena, jak v oblasti translatologické tak korpusové. Vzhledem k tomu, že se svým zaměřením práce snaží kvantitativními empirickými metodami ověřovat některé z konceptů týkajících se charakteristických rysů překladového jazyka, jak byly formulovány v translatologii, je tato část nezbytnou pro pochopení toho, proč je některým tématům v dalších oddílech práce věnována zvýšená pozornost. V této kapitole rovněž Mgr. Chlumská představuje myšlenkovou páteř celého výzkumu, kterou tvoří překladové univerzálie, jejichž platnost v češtině se rozhodla testovat.

Nezbytným předpokladem pro provedení korpusového výzkumu překladového jazyka korpusovými metodami je dostatek relevantního výzkumného materiálu. V kapitole 3 proto autorka podrobně popisuje to, jakým způsobem sestavovala korpus Jerome, který byl základem pro další analýzy. Vzhledem k pečlivé práci, která byla do sestavování korpusu vložena, je možné považovat korpus Jerome vedle disertace samotné za další z vědeckých výstupů jejího postgraduálního výzkumu; korpus je přístupný prostřednictvím ČNK všem badatelům zájímajícím se o danou problematiku a může být tedy využit nejen k replikaci závěrů obsažených v práci, ale také k

dalšímu pokračování a rozvoji této výzkumné linie. Třetí kapitola dále obsahuje základní metodologická východiska a formulaci výchozích hypotéz.

Výzkum zaměřující se na testování hypotéz o charakteristických rysech překladové češtiny je shrnut do nejrozsáhlejší kapitoly 4. Zde je publikována celá řada dílčích měření, které se zaměřují na charakteristické rysy překladové češtiny na různých rovinách: od nejobecnějších rovin (frekvence slovních druhů, POS-gramy) až po konkrétní rozdíly v lexikální realizaci (odd. 4.4). Specifická pozornost je věnována dvěma často zmiňovaným univerzáliím – simplifikaci (odd. 4.2) a konvergenci (odd. 4). Některé z těchto sond přitom autorka publikovala ve formě článků a příspěvků na konferencích už v průběhu svého studia. Všechny kvantitativní sondy jsou opatřeny dostatečným statistickým zhodnocením, přičemž je chvályhodné, že nezůstává pouze u konstatování signifikance rozdílu, ale zaměřuje se i na jeho relevanci (effect size). Ačkoli je práce primárně zaměřena kvantitativně, v mnoha případech autorka nabízí i poměrně detailní kvalitativní sondy, které dovysvětlují některé na první pohled ne zcela zřejmé tendence a výsledky.

Závěry jsou formulovány velmi střídavě, s plným vědomím možností a limitů zvolených metod a přístupů. Zejména je třeba ocenit neustálé (sebe)kritické upozorňování na možná úskalí zkoumaných dat i operacionalizace hypotéz, což lze chápat jako výraz poctivého a vyspělého vědeckého přístupu. Navzdory tomu se autorka může v závěru pochlubit několika mimořádně zajímavými výsledky. Za nejpodstatnější z nich bych označil tvrzení, že se na zkoumaném materiálu podařilo prokázat odlišnost překladové a nepřekladové češtiny, nicméně rozdíly nejsou zdaleka tak markantní, jak by bylo možné podle předcházejících kvalitativních studií očekávat (daleko větší rozdíly můžeme např. identifikovat mezi beletrií a odbornou literaturou).

Význam práce Mgr. Lucie Chlumské netkví přitom pouze v potřebném interdisciplinárním zkoumání dosud nezmapovaných rysů češtiny. V translatologickém kontextu se předložená disertační práce jeví jako ojedinělá, a to jak svým zaměřením na češtinu, tak především kvantitativním pojetím, jehož nutným předpokladem je rozsáhlý a pečlivě sestavený korpus. Výzkum na korpusech obdobné kvality a velikosti bychom obtížně hledali i v mezinárodním srovnání. Z bohemistického hlediska je třeba ocenit, že jde o první rozsáhlejší práci, která se v širokém záběru zabývá jazykem překladů, které u nás tvoří nezanedbatelnou jednu třetinu celkové knižní produkce. V neposlední řadě je třeba zmínit i korpusový kontext práce; autorka znovu dokazuje, že role žánru je nejen v korpusovém výzkumu zcela zásadní. Výsledky, ke kterým došla v průběhu svého zkoumání, proto byly v nemalé míře využity i při revizi klasifikace textů v ČNK, což se projeví v novém korpusu SYN2015.

Práce Mgr. Lucie Chlumské představuje první a dosud ojedinělý pokus uchopit problematiku překladového jazyka v češtině korpusovými metodami. Jistě lze souhlasit s autorkou v tom, že ne všechny rysy byly prozkoumány a problematika nebyla beze zbytku vyčerpána. Jsem ovšem přesvědčen, že svým důrazem na zasazení problematiky do interdisciplinárního rámce, precizním uplatňováním metody a v neposlední řadě i přípravou korpusu Jerome, který je k dispozici budoucím badatelům, vytvořila Mgr. Lucie Chlumská prolegomena k budoucímu kvantitativnímu výzkumu v této oblasti.

Jak vyplývá z předchozího, předložená práce po formální i obsahové stránce zcela splňuje požadavky standardně kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě s navrženým hodnocením výborně.

V Praze, 27. srpna 2015